Протитанкова оборона стала основою оборони військ Червоної Армії.

В ході війни удосконалювалася також організація системи вогню в обороні.

Артилерія в обороні стала основною вогневою ударною силою в боротьбі з танками і піхотою противника, які наступали.

Розвиток маневру силами і засобами в обороні характеризувався послідовним ешелонуванням військ в глибину, створенням других ешелонів, збільшенням кількості різних резервів, гнучким маневруванням як резервами, так і силами та засобами з неатакованих ділянок, а також проведенням рішучіших контратак.

Отже, тенденції розвитку тактики, які чітко визначилися в ході ІІ світової війни, а саме: масування сил і засобів на ділянках прориву, звуження смуг наступу корпусів і дивізій, збільшення тактичної щільності, ешелонування бойових порядків, отримали подальший розвиток у післявоєнний період.

Розвиток сучасної тактики ЗСУ відбувається під впливом ряду чинників і особливостей бойових дій на Сході України, починаючи з 2014 року, характер впливу яких вимагає уважного розгляду. При цьому необхідно мати на увазі, що усі чинники знаходяться у взаємному зв'язку і залежності. Ті або інші явища розвитку сучасної тактики виникають не під ізольованим впливом якого-небудь одного чинника, а в результаті усебічної дії більшості з них. Крім того, розвиток тактики, у свою чергу, впливає на розвиток оперативного мистецтва і стратегії.

Таким чином, розвиток тактики є складним процесом, який здійснюється під впливом цілого комплексу різних причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Тактична підготовка є одним з найважливіших предметів бойової підготовки Сухопутних військ Збройних Сил України і провідною навчальною дисципліною у Національній академії сухопутних військ, оскільки вона найбільшою мірою забезпечує підготовку курсантів до практичних дій в сучасному бою, їх високий польовий вишкіл.

Сеницький В.В.
Національний музей-меморіал жертв окупаційних режимів «Тюрма на Лонцького»

НАКАЗ № 41 ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКИХ АНТИПОВСТАНСЬКИХ ЗАХОДІВ

Не менш важливою, ніж війна на фронті, була і війна з партизанами. Окупувавши територію України, німці з часом зіштовхнулися із партизанськими формуваннями. Одним із таких формувань була Українська

повстанська армія (УПА) на Волині в 1943 р. 27 квітня 1943 р. Адольф Гітлер підписав директиву № 14, в якій говорилося, що крім партизанів, які діють в районах бойових дій, також є чисельні загони партизанів в Західній Україні, Білорусії і Прибалтиці. В директиві було наказано вважати боротьбу з партизанами рівнозначною бойовим діям на фронтах. Для боротьби з партизанами німці розробляли плани антипартизанських заходів. Одним із таких планів був наказ № 41 за 7 червня 1943 р., який вдалося отримати повстанцям. Цей наказ, перекладений повстанцями, дійшов до нашого часу. Він знаходиться в Архіві Центру досліджень визвольного руху.

Наказ розпочинається із інформації про заворушення на території Волині, а саме в округах Любомль, Горохів, Кременець, Володимир і Дубно. В документі говорилося, що повстання має бути знищене, а вся територія взята під контроль. З цим може справитися спеціально підготовлена команда СД за підтримки поліції. Далі вказано, що команда СД вже готова до розпорядження у зв'язку з переміщенням відділу «Біргер». Що стосується відділу «Біргер», то, на нашу думку, тут йдеться про формування на зразок бойової групи. І ця група перебувала під командуванням штандартенфюрера СС та оберста поліції Карла Гейнца Бюргера, який з березня 1943 р. знаходився на Волині. До цього він займав посаду фюрера СС і поліції на Північному Кавказі, згодом був переведений на аналогічну посаду в Авдіївці.

Згідно з наказом команди СД мали знаходитися в Любомлі, Володимирі, Горохові і Дубні. Повідомлялося також про прибуття коменданта СС Плятле. Ця особа, на нашу думку, – штурмбанфюрер СС Карл Юліус Плат, який мав очолити спеціально підготовлену команду СД. До свого прибуття на Волинь він очолював зондеркоманду СД на території Полтавської області. В округах мали перебувати наступні сили поліції і жандармерії: Округа Любомиль – два взводи жандармерії в Любомлі, один взвод жандармерії у Шацьку; Округа Володимир – штаб, три відділи (мабуть, маються на увазі роти) шуцполіції і один взвод жандармерії в Володимирі, один взвод жандармерії у Порицьку; Округа Горохів – два взводи жандармерії в Горохові або Конюхах, два взводи жандармерії в Берестечку і по одному взводу жандармерії в Кисилині і Коритницях.

Для посилення команди в Дубно із Горохова, як ми розуміємо, було перекинуто 2-й батальйон і взвод важкого озброєння першого батальйону із 35-го поліцейського стрілецького полку. Решта першого батальйону разом з СД мали діяти в Кременці.

Планувалося, що командування СД, поліція або жандармерія в округах будуть формувати бойову одиницю. Командування СД переймає

керівництво політико-тактичне, а командири бойових одиниць, тобто поліція і жандармерія, – мілітарно-тактичне. Бойові одиниці мали на основі розвідувальних даних СД знищувати підрозділи і штаби УПА.

Бойові одиниці, згідно з наказом, з округ Любомль і Володимир мали бути перенесені в інші місця. З Любомля до Гощі мав переміститися 48-й моторизований взвод жандармерії. Дві неідентифіковані нами бойові одиниці мали переміститися із Володимира до Ратне з точками опертя на Мокрани та Малорита, та з Берестечка до Кобрина, з точками опертя в Антополі і Дорогочині. Далі планувалося перенесення моторизованих взводів жандармерії. 58-й моторизований взвод жандармерії з Дубно до Острога, 60-й моторизований взвод жандармерії з Кобрина до Турійська, 47-й моторизований взвод жандармерії з Мацеєва до Лаврова. На нових місцях бойові одиниці мали те саме завдання – активним і рухливим способом знищити повстанців. Для всіх бойових одиниць були назначені гарнізони з штурмовими пунктами. Пункти, штурмові і опорні, мусили бути приготовлені і пристосовані так, щоб ускладнити рух ворога на території і забезпечити його знищення. Нові штурмові пункти могли бути вибрані в залежності від розташування повстанців.

Кожна від'їжджаюча частина мала давати вказівки тій частині, яка її заміняла. Мали бути передані матеріали, карти та інші документи. Прибувши на нове місце потрібно було негайно сконтактуватися із місцевою жандармерією, СД та цивільною владою, а також співпрацювати із військом. Про які саме армійські частина та з'єднання йдеться в наказі, не вказано, так само, як і невідома їх роль. Але нам відомо, що станом на червень 1943 р. на території Волині перебувала 143-я резервна дивізія і шість окремих батальйонів, що могли надати сильну підтримку силам поліції і СС.

Всі бойові одиниці мали повідомляти в штаб Боротьби з бандитизмом (ББ) про свій від'їзд і прибуття в нове місце, щоденні рапорти до 18:00, в яких вказувалося положення «банд», їх силу, командний склад, озброєння, проведені акції і їх можливий маршрут, власне становище, власні втрати, втрати банд, поранені, полонені та надзвичайні випадки. Даний документ підписаний бригадефюрером СС і генерал-майором поліції Гінцлером, який, очевидно, і очолив цю операцію проти УПА. На території Генеральної округи «Волинь-Поділля» силами поліції і СС керував Вільгельм Гюнтер а не Гінцлер, на нашу думку, це помилка в перекладі тексту, аналогічно як і з прізвищами Біргер і Плятле, яка виникла там під час перекладу з оригінального німецького документа.

Із даного наказу випливає, що при його створенні автори опиралися на «Настанови по боротьбі з бандами на Сході», яке видало Верховне командування вермахту (ОКВ) 11 листопада 1942 р. Як в «Настанові по

боротьбі з бандами на Сході» так і в наказі № 41 розвідка покладається на СД, безпосереднє знищення партизанів покладається на вермахт, СС і поліцію. Значна увага приділяється мобільності сил, які мають переслідувати повстанців і знищувати їх. Особлива увага приділяється взаємодії між вермахтом та силами СС і поліції. В настановах вказано, що, з одного боку, відповідальні за боротьбу проти «бандитів» сили райхсфюрера СС, але з іншого вермахт також бере участь у знищенні партизанів і займається будівництвом польових укріплень.

Згідно з «Настановою по боротьбі з бандами на Сході» наказ № 41 по боротьбі з УПА підпадає під критерій великих операцій. Із наказу видно, що активність німецьких сил з метою знищити повстанців в основному відбувалася у Волинській області, півдні Рівненської області і півдні Берестейської області сучасної Білорусії, що є територією досить великих розмірів. Сили поліції і СС, залучені для операції, – це одинадцять взводів жандармерії, чотири моторизовані взводи жандармерії, два батальйони 35-го поліцейського стрілецького полку, три відділи (роти) шуцполіції, бойова група «Бюргер», чотири команди СД і дві неідентифіковані бойові одиниці. Сили армії, залучені до цієї операції, в документі не вказані.

Отже, наказ № 41 є джерелом для вивчення німецьких антиповстанських заходів, в яких відображена мета, завдання, а також сили окупантів, які вони залучили до боротьби проти українських повстанців у червні 1943 р. на Волині.

Слободянюк М.В., к.і.н.
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

ЯК ІДЕЇ ЗАСТОСУВАННЯ НОВОГО ВИДУ ЗБРОЇ ВТІЛЮЮТЬСЯ У ВОЄННЕ МИСТЕЦТВО. СПРОБА АНАЛІЗУ НА ОСНОВІ РОЗВИТКУ ТАНКОВИХ ВІЙСЬК ПРОТЯГОМ 1920-х – 1930-х років

Протягом розвитку армій та їх засобів ведення збройної боротьби неодноразово траплялася поява принципово нових видів зброї, яка докорінно змінювала способи ведення бойових дій та війни у цілому. Поява принципово нових видів зброї неодноразово досліджувалася і військовими, і істориками у численних публікаціях. Однак автор задався розглядом дещо іншого аспекту поглядів на застосування нових видів зброї у практиці війни, а саме: **чи нема у самому процесі сприйняття і адаптації до умов бою і війни нової зброї яких-небудь**